

შეფასება - კურიკულუმის შემადგენელი ნაწილი

ტარას შავშიშვილი

ვილმინგტონის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აშშ.

ანოტაცია:

შეფასება კურიკულუმის შემადგენელი ნაწილია. ის მიზანმიმართული, სისტემატური და თანამიმდევრული პროცესია. შეფასების დაიშნულებისა თუ მიზნების შესახებ სხვადასხვა ავტორს პრაქტიკულად ერთ განსაზღვრებამდე მივყავართ: მისი მთავარი დანიშნულებაა სწავლა/სწავლების გაუმჯობესება.

ავტორები ორი ტიპის შეფასებას გამოყოფენ - formative და summative. მათი აზრით შეფასების ეს ტიპები სასწავლო პროცესში სხვადასხვა საჭიროებისამებრ გამოიყენება. მაგალითად ერთ-ერთი სპეციალისტის აზრით, ფორმატული (formative) შეფასება მასწავლებელს აწვდის ინფორმაციას მოსწავლეთა პროგრესისა და ხარვეზების, სპეციფიური უნარებისა თუ მიდრეკილებების შესახებ. ამ ინფორმაციის გაანალიზების საფუძველზე მასწავლებელი გეგმავს და განსაზღვრავს სწავლების კურსს, მეთოდებს, სტრატეგიებს. ხოლო მოსწავლისათვის შეფასება არის საშუალება, რომელიც ხელს უწყობს სწავლაში მის აქტიურ ჩაბმას და სასწავლო პროცესის გაცნობიერებას. იგივე სპეციალისტი თვლის, რომ სომატური (summative) შეფასება სტატისტიკურ მონაცემებს იძლევა და ეს მნიშვნელოვანია არა პედაგოგიური, არამედ ადმინისტრაციული თვალსაზრისით.

ჩვენ შევეცადეთ ზემოთხსენებულ ავტორთა ნაშრომებში მოცემული შეფასების მიზნები დაგვემუშავებინა იმის გასარკვევად, თუ რამდენად შეესაბამება ეს მიზნები მათ მიერვე შემოთავაზებულ ტიპოლოგიას.

საკვანძო სიტყვები: შეფასება სასწავლო პროცესის გაცნობიერებას

1. შეფასების მიზნები და ტიპები

შეფასება კურიკულუმის შემადგენელი ნაწილია. ის მიზანმიმართული, სისტემატური და თანამიმდევრული პროცესია. შეფასების დაიშნულებისა თუ მიზნების შესახებ სხვადასხვა ავტორს პრაქტიკულად ერთ განსაზღვრებამდე მივყავართ: მისი მთავარი დანიშნულებაა სწავლა/სწავლების გაუმჯობესება.

ავტორები ორი ტიპის შეფასებას გამოყოფენ - formative და summative. მათი აზრით შეფასების ეს ტიპები სასწავლო პროცესში სხვადასხვა საჭიროებისამებრ გამოიყენება. მაგალითად ერთ-ერთი სპეციალისტის აზრით, ფორმატული (formative) შეფასება მასწავლებელს აწვდის ინფორმაციას მოსწავლეთა პროგრესისა და ხარვეზების, სპეციფიური უნარებისა თუ მიდრეკილებების შესახებ (5). ამ ინფორმაციის გაანალიზების საფუძველზე მასწავლებელი გეგმავს და განსაზღვრავს სწავლების კურსს, მეთოდებს, სტრატეგიებს. ხოლო მოსწავლისათვის შეფასება არის საშუალება, რომელიც ხელს უწყობს სწავლაში მის აქტიურ ჩაბმას და სასწავლო პროცესის გაცნობიერებას. იგივე სპეციალისტი თვლის, რომ სომატური (summative) შეფასება სტატისტიკურ მონაცემებს იძლევა და ეს მნიშვნელოვანია არა პედაგოგიური, არამედ ადმინისტრაციული თვალსაზრისით.

ჩვენ შევეცადეთ ზემოთხსენებულ ავტორთა ნაშრომებში მოცემული შეფასების მიზნები დაგვემუშავებინა იმის გასარკვევად, თუ რამდენად შეესაბამება ეს მიზნები მათ მიერვე შემოთავაზებულ ტიპოლოგიას.

პირველ ეტაპზე ჩვენ ამოვკრიფეთ ნაშრომებიდან დაახლოებით ოცი მიზანი. დამუშავებისას დავინახეთ, რომ მიზნები შინაარსობრივად ერთმანეთს ემთხვეოდა და გადავწყვიტეთ ისინი შეგვეჯერებინა. საბოლოოდ ოთხი მიზანი გამოვიყვანეთ:

შეფასების მიზნები:

- აამაღლოს მოსწავლის სწავლის მოტივაცია და გამოავლინოს თითოეული მოსწავლის სპეციფიკური უნარები და ინტერესები;
- დაეხმაროს მოსწავლეს სასწავლო პროცესის წარმართვაში;
- მიაწოდოს მოსწავლეს, მშობელს, მასწავლებელს, სახელმწიფოს ინფორმაცია მოსწავლის მიღწევებზე სტანდარტით დადგენილ შედეგებთან მიმართებაში;
- დაეხმაროს მასწავლებელს სამოქმედო გეგმის განსაზღვრაში.

მეორე ეტაპზე საჭიროდ მივიჩნიეთ მიზნების კატეგორიებად დაყოფა, რათა გამოკვეთილიყო ტიპები. ჩვენ ამგვარი კლასიფიკაცია გავაკეთეთ:

A კატეგორია

- დაეხმაროს მასწავლებელს სამოქმედო გეგმის განსაზღვრაში.

B კატეგორია

- აამაღლოს მოსწავლის სწავლის მოტივაცია და გამოავლინოს თითოეული მოსწავლის სპეციფიკური უნარები და ინტერესები;
- დაეხმაროს მოსწავლეს სასწავლო პროცესის წარმართვაში.

C კატეგორია

- მიაწოდოს მოსწავლეს, მშობელს, მასწავლებელს, სახელმწიფოს ინფორმაცია მოსწავლის მიღწევებზე სტანდარტით დადგენილ შედეგებთან მიმართებაში.

მაშასადამე, მიზნები სამ კატეგორიად დავჯგუფეთ. შესაბამისად, სამი ტიპის შეფასება გამოიკვეთა. ხანგრძლივი თეორიული და პრაქტიკული კვლევისა და რეფლექსიის შედეგად შეფასების გარკვეული ტიპოლოგიურ-განმარტებითი სისტემა შევიმუშავეთ:

შეფასების ტიპები

შეფასება სასწავლო პროცესში სხვადასხვა მიზნით გამოიყენება. დასახული მიზნების შესაბამისად სხვადასხვა ტიპის შეფასება არსებობს:

- ✓ **წინასწარი შეფასება**

ამ ტიპის შეფასება ყოველი სასწავლო ციკლის დასაწყისში ტარდება. მისი მიზანია დაადგინოს თუ რამდენად არიან მზად მოსწავლეები გადავიდნენ ახალ საპროგრამო მასალაზე, არის თუ არა საჭირო გარკვეული ხარვეზების შევსება ან მოსამზადებელი სამუშაოების ჩატარება. ამ ტიპის შეფასებისას სასურველია დადგინდეს მოსწავლის ფსიქო-ემოციური ფაქტორები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ სწავლაში: კერძოდ, ცალკეული მოსწავლის მოტივაცია, მისი შეხედულება საკუთარ შესაძლებლობებზე (1). ამგვარი შეფასების შედეგებს მასწავლებელი სასწავლო კურსის განსაზღვრისთვის უნდა იყენებდეს, შესაფერისი მიდგომების, აქტივობებისა თუ სტრატეგიების შესარჩევად.

✓ დამხმარე შეფასება

ამ ტიპის შეფასება სისტემატურად ტარდება სასწავლო პროცესში. მისი მიზანი შემენილი ცოდნისა და უნარ-ჩვევების განმტკიცება და მოსწავლეთა წინსვლის ხელშეწყობაა. ამ ტიპის შეფასების საშუალებით მასწავლებელი სწავლის პროცესში აკვირდება ცალკეულ მოსწავლეს და მოსწავლეთა ჯგუფებს: თუ რაში აქვთ წინსვლა, რა ტიპის აქტივობები მოწონთ ან არ მოწონთ; რა ტიპის შეცდომებს უშვებენ; რა უძნელდებათ, რა უადვილდებათ; რა არის წარმატების თუ წარუმატებლობის მიზეზი. ამ ტიპის შეფასება მასწავლებელს ეხმარება განსაზღვროს ცალკეული მოსწავლის საჭიროებები და მათი გათვალისწინებით ინდივიდუალურად მიუსადაგოს დამხმარე საშუალებები, რაც თითოეული მათგანის წინსვლას შეუწყობს ხელს (1; 4).

რათა აღნიშნული ტიპის შეფასებამ სასწავლო პროცესში ქმედითი როლი შეასრულოს, აუცილებელია შემდეგი პრინციპების დაცვა:

▫ დამხმარე შეფასების პრინციპები

- შეფასება უნდა იყოს მრავალგანზომილებიანი, რათა მოხერხდეს თითოეული მოსწავლის სპეციფიკური უნარების გამოვლენა-მონიშვნა;
- შეფასება უნდა იყოს პოზიტიური და მასტიმულირებელი;
- მოსწავლე აქტიურად უნდა იყოს ჩაბმული შეფასების პროცესში;
- მასწავლებლის შეფასებების პარალელურად, მოსწავლე საკუთარ თავს დამოუკიდებლად უნდა აფასებდეს. თვითშეფასება განაპირობებს მოსწავლის აქტიურ ჩაბმას სასწავლო პროცესში. იგი ნათლად დაინახავს, სად აქვს წინსვლა, სად უჭირს. სწორედ ეს გარემოება ზრდის მის მოტივაციას. შედეგად მოსწავლე მონიშნავს წარუმატებლობათა გამოსწორებას; ისწავლის გამოსასწორებელი საშუალებების დადგენას; იგრძნობს პასუხისმგებლობას.

✓ შემაჯამებელი შეფასება

ამ ტიპის შეფასება გარკვეული მასალის გავლის ან სასწავლო ციკლის დასრულებისას ტარდება. მისი მიზანია მოსწავლეთა მიღწევების რაოდენობრივი შეფასება ანუ ნიშნის დაწერა, საჭიროების შემთხვევაში – სერტიფიკატის გაცემა. ამას

გარდა, ამ ტიპის შეფასება მოსწავლეს გარე - ეროვნული შეფასებისთვისაც მოამზადებს, რომელიც არსებითად იმავე სახის შეფასებას წარმოადგენს.

▫ შემაჯამებელი შეფასების პრინციპები

- შეფასება უნდა იყოს გამჭვირვალე -- მოსწავლეებმა უნდა იცოდნენ თუ რა კრიტერიუმებით ხდება მათი შეფასება;
- შეფასება უნდა იყოს მიუკერძოებელი, სამართლიანი, არგუმენტირებული და სანდო;
- შეფასება უნდა იყოს სტანდარტით დადგენილ შედეგებთან შესაბამისობაში.

2. შეფასების საგანი

• წინასწარი შეფასება

ამგვარი შეფასების საგანია ის საბაზო კომპეტენციები, რომელთა ფლობა აუცილებელია მომდევნო ციკლში გათვალისწინებული მასალის ასათვისებლად და ის ფსიქო-ემოციური ფაქტორები (განწყობები, წარმოდგენები), რომელმაც შეიძლება მოსწავლის სასწავლო პროცესზე შემაფერხებელი ზემოქმედება მოახდინოს (3).

• დამხმარე შეფასება

ამგვარი შეფასების საგანი თვით სასწავლო პროცესი, მისი ყველა ელემენტი და ფაქტორია. მაგალითად:

- მოსწავლის დამოკიდებულება საკუთარი თავის, საგნის, გაკვეთილის თუ მასწავლებლის მიმართ;
- ფსიქოლოგიური პროფილი (თამამი, გაუბედავი, მოუსვენარი, მშვიდი, ექსტრავერტული, ინტრავერტული, აქტიური, პასიური, საკუთარ თავში დარწმუნებული ან დაურწმუნებელი და ა.შ.);
- უნარ-ჩვევები - აქ იგულისხმება, როგორც დარგისთვის დამახასიათებელი, ისე გამჭოლი პრიორიტეტული უნარ-ჩვევები: კითხვისა და წერის უ-ჩ-ები, სამეტყველო უ-ჩ-ები, სტრატეგიული უ-ჩ-ები, სოციალური უ-ჩ-ები და ა. შ;
- ინფორმაციის ფლობა. აქ იგულისხმება პროგრამის შინაარსით დადგენილი ცოდნის მარაგი, რომლის ათვისება აუცილებელია უნარ-ჩვევათა და ცოდნა-ჩვევათა განვითარებისათვის;

ამრიგად, დამხმარე შეფასება

- საშუალებას მისცემს მასწავლებელს, ზუსტად დაადგინოს თუ რა უჭირს თითოეულ მოსწავლეს და გაუწიოს მას ქმედითი დახმარება;
- დაეხმარება მოსწავლეს, გააცნობიეროს ყველა ფაქტორი, რომელიც სწავლის პროცესზე ხელშემწყობად ან შემაფერხებლად მოქმედებს და დაეუფლოს სწავლის პროცესის მართვას.

• შემაჯამებელი შეფასება

შემაჯამებელი შეფასების საგანი არის კურიკულუმით დადგენილი შედეგები.

ნიშანთა სისტემაში სასურველია აისახოს უნარ-ჩვევების უპირატესობა ინფორმაციის ფლობასთან მიმართებაში. ამისათვის მეტი წონა (ქულების რაოდენობა) უნდა მიენიჭოს იმ საკითხებს, რომელიც ამა თუ იმ უნარ-ჩვევას ამოწმებს, ვიდრე იმ საკითხებს, რომელიც მხოლოდ ინფორმაციის ფლობას ამოწმებს (2).

მაგ., ინფორმაციის ფლობა: მოსწავლემ იცის 1 –10 დათვლა; მოსწავლემ იცის ფერები. - ეს არის დეკლარატიული ინფორმაცია, მაგრამ არ ხდება ამ ინფორმაციის ფუნქციონალური გამოყენება.

უნარ-ჩვევა: მოსწავლეს შეუძლია მიუთითოს ასაკი; მოსწავლეს შეუძლია აღწეროს ჩაცმულობა. - ეს არის უნარ-ჩვევა, რადგანაც მოსწავლე ინფორმაციას ფუნქციონალურად იყენებს. იგი ინფორმაციის გამოყენებით კომუნიკაციურ აქტს განახორციელებს(1).

უნდა აღინიშნოს, რომ შემაჯამებელი შეფასება სტანდარტიზებულ ინსტრუმენტებს იყენებს (ამით ის ხდება მიუკერძოებელი), დამხმარე კი – უფრო პერსონიზებულ ინსტრუმენტებს. პირველი უზრუნველყოფს სწავლების შედეგზე ორიენტირებას და განურჩევლად ყველა მოსწავლის ერთი საზომით შეფასებას, მეორე კი – თითოეული მოსწავლის ინდივიდუალური პოტენციალის, ინდივიდუალური უნარების, მიდრეკილებების გამოვლენას.

თანასწორუფლებიანობის პრინციპის საფუძველზე დამხმარე შეფასებების მონაცემები არ უნდა დაიკარგოს: მათზე დაფუძნებით უნდა დაიწეროს თითოეული მოსწავლის პოზიტიური დახასიათება, სადაც გამოიკვეთება მისი პოტენციალის თავისებურებები (6). ასეთი ტიპის დახასიათებები ხელს შეუწყობს

- მოსწავლეებს, თავიანთი მიდრეკილებების შესატყვისი გეზი აირჩიონ და მოახდინონ სრულფასოვანი თვითრეალიზაცია;
- სახელმწიფოს, რენტაბელურად გამოიყენოს ადამიანური რესურსები.

შეფასების ხერხები

შეფასების მრავალი ხერხი არსებობს; შეფასება შეიძლება განხორციელდეს კითხვარებით, ტესტებით, უბრალო დაკვირვებით, სხვადასხვა პარამეტრებით, კრიტერიუმებით შედგენილი სქემების გამოყენებით, პორტფოლიოს გამოყენებით, დიალოგური ჟურნალის გამოყენებით და სხვა. მოსწავლის შეფასებაში მრავალი განსხვავებული ხერხის გამოყენებისას, მასწავლებელი სრულყოფილ წარმოდგენას იქმნის თითოეულ მოსწავლეზე და ქმედითად უწყევს მათ დახმარებას.

შეფასების ტიპოლოგიურ სისტემას თვალსაჩინოებისათვის სქემის სახით წარმოვადგენთ:

	წინასწარი	დამხმარე	შემაჯამებელი
როდის ჩატარდეს?	ამა თუ იმ სასწავლო ციკლის დასაწყისში(წელი, ტრიმესტრი და ა.შ).	სისტემატურად სასწავლო პროცესის მსვლელობისას.	ამა თუ იმ სასწავლო ციკლის დასრულებისას (წელი,ტრიმესტრი და ა.შ.); გარკვეული თემატიკის დამთავრებისას
რა არის მისი საგანი ?	მომდევნო ციკლის დასაძლევად საჭირო კომპეტენციები, ფსიქო-ემოციური ფაქტორები.	სასწავლო პროცესი.	კურიკულუმით დადგენილი შედეგები.
რა მიზანს ემსახურება?	იმ აუცილებელი მასალის დადგენა, რომელიც აუთვისებელი დარჩა. სწავლების კურსის განსაზღვრა საჭიროებების მიხედვით.	მასწავლებლისათვის შეცდომების გამოვლენა; სიმწვანების დადგენა; მისაღები ზომების განსაზღვრა სწავლის დონის ასამაღლებლად; მოსწავლეთა წინსვლის ხელშეწყობა; მოსწავლის გააქტიურება. მოსწავლისათვის სისუსტეების დაგენა და გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიღება მათი გამოსწორებისათვის	კურიკულუმით დადგენილ მოთხოვნებთან მიმართებაში მოსწავლის მიღწევების რაოდენობრივი შეფასება; მოსწავლის მომზადება გარე - ეროვნული შეფასებისთვის.
რა ტიპის გადაწყვეტილებებს ვიღებთ?	მოსწავლეთა საჭიროებების შესაფერისი აქტივობების თუ სტრატეგიების შერჩევა ხარვეზების აღმოსაფხვრელად და სასურველი დონის მისაღწევად.	ვსაზღვრავთ იმ აქტივობათა ტიპებს თუ სავარჯიშოებს, რომლებიც სჭირდება მოსწავლეს დაბრკობლბათა, დასაძლევად, ხარვეზების გამოსასწორებლად.	ნიშნის დაწერა; სწავლის უფრო მაღალ ეტაპზე დაშვება; სერტიფიკატის გაცემა.
რა ტიპის ხერხები გამოიყენება?	ფსიქოლოგიური ხასიათის ტესტები, სხვადასხვა ტიპის კითხვარები, ზეპირი გამოკითხვა, წერიტი გამოკითხვა, მშობლებთან, სხვა საგნის ან წინა ციკლის მასწავლებლებთან კონსულტაცია, მასწავლებლის პორტ-პოლიოს გამოყენება.	მასწავლებლისათვის ტესტები, სხვადასხვა ტიპის კითხვარები; მასწავლებლებთან; დიალოგური ჟურნალი; საკონტროლო წერა; ზეპირი გამოკითხვა; ცოცხალი სიტუაციის სიმულირება; შეფასების სქემები. მოსწავლისათვის – თვითშეფასების სქემები; მოსწავლის პორტფოლიო.	ტესტირება, საკონტროლო წერა, გამოცდა, ზეპირი გამოკითხვა.

ბიბლიოგრაფია

1. თ. ჯაყელი, მასალები სემინარისათვის “კურიკულუმის განვითარება საქართველოში”, 2003 წ.
2. D. Luissier, Évaluer les apprentissages, HACHETTE,1992;
3. F. GRIN, L'économie de la langue et in practice, Harper Collins Publishers,1993.
4. L'évaluation des élèves, CIEP,1996;
5. L'évaluation (ნაშრომთა კრებული), Hachette,1996.
6. P. Giolitto, Enseigner l'éducation civique à l'école, Hachette, paris, 1993.